

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE ARTE BUCUREȘTI

STUDII DOCTORALE

Domeniul: ARTE VIZUALE

DOCTORAT ȘTIINȚIFIC

TEZĂ DE DOCTORAT

REZUMAT

Coordonator științific,

Prof. univ. dr. SILVELIA RUXANDRA DEMETRESCU

Doctorand,

MIHAELA VELEA

București

2024

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE ARTE BUCUREȘTI

STUDII DOCTORALE

Domeniul: ARTE VIZUALE

DOCTORAT ȘTIINȚIFIC

CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA FENOMENULUI
COLECȚIONISMULUI CRAIOVEAN
SECOLELE XIX – XX

Coordonator științific,

Prof. univ. dr. SILVELIA RUXANDRA DEMETRESCU

Doctorand,

MIHAELA VELEA

București

2024

Cuprins:

1	INTRODUCERE.....	3
2	CONTEXTUL ECONOMIC ȘI SOCIAL ÎN CRAIOVA SFÂRȘITULUI DE SECOL XIX ȘI ÎNCEPUTULUI DE SECOL XX.....	10
3	DE LA COLECȚIA AMAN LA MUZEUL „AMAN”.....	26
3.1.	O donație pentru viitorul orașului.....	26
3.2.	Fundația „Alexandru și Aristia Aman” – un proiect de familie.....	29
3.3.	Premisele dezvoltării primelor muzee din România.....	37
3.4.	Familia Aman – creatoarea primei instituții cu caracter muzeal din Craiova.....	39
3.5.	Dezvoltarea Pinacotecii „Alexandru Și Aristia Aman” în perioada 1905 – 1908.....	45
3.6.	Dezvoltarea Pinacotecii „Alexandru și Aristia Aman” în perioada 1908 – 1910.....	53
3.7.	Dezvoltarea Pinacotecii „Alexandru și Aristia Aman” în perioada 1911 – 1912.....	64
3.8.	Dezvoltarea Pinacotecii „Alexandru și Aristia Aman”, în perioada 1913 – 1917.....	83
3.9.	Dezvoltarea Pinacotecii „Alexandru și Aristia Aman”, în perioada 1918 – 1925.....	104
3.10.	Dezvoltarea Pinacotecii „Alexandru și Aristia Aman”, în perioada 1925 – 1949.....	111
3.11.	Anexe.....	133
4	COLECȚIA „NICOLAE ROMANESCU”.....	211
4.1.	Anexe.....	228
5	COLECȚIA VICTOR N. POPP.....	260
5.1.	Familia Popp.....	262
5.2.	Constituirea colecției „Victor N. Popp”.....	271
5.3.	Anexe.....	313
6	COLECȚIA „CONSTANTIN D. FORTUNESCU”.....	331
6.1.	Anexe.....	342
7	COLECȚIA DE ARTĂ „ION ȚUCULESCU”.....	345
7.1.	Ion Țuculescu – artist.....	346
7.2.	Ion Țuculescu – colecționar.....	354
7.3.	Anexe.....	378
8	ALEXANDRU BĂLINTESCU UN COLECȚIONAR AL „TIMPURILOR NOI”. .	380

8.1. Copilăria și tinerețea (1920-1940).....	383
8.2. Anii de formare.....	384
București (1940-1952).....	384
8.3. Organizarea Arhivelor Statului din Râmnicu Vâlcea (1951-1953).....	394
8.4. Perioada craioveană (1953-1972).....	396
8.5. Întoarcerea acasă (1972-1982).....	426
8.6. Anexe.....	437
9 CONCLUZII.....	464
LISTĂ ABREVIERI:.....	477
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:.....	478

Cercetarea își propune să aducă elemente de noutate cu privire la formarea și dezvoltarea colecțiilor de artă craiovene de secol XIX-XX, făcând apel la mai multe surse existente. Pe lângă bibliografia aferentă domeniului, studiul se bazează pe o laborioasă investigație în fondurile arhivistice din Craiova, București și Râmnicu Vâlcea: Arhiva Bibliotecii Județene „Alexandru și Aristia Aman”, Arhiva Muzeului de Artă Craiova, Arhiva Muzeului Olteniei, Arhiva Muzeului Cărții și Exilului Românesc din Craiova, Arhiva Direcției Județene pentru Cultură Dolj, Arhiva Direcției pentru Cultură București, Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Dolj, Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Vâlcea.

Studierea acestor surse arhivistice a permis scoaterea la lumină a unor informații esențiale, multe dintre ele inedite, cu ajutorul cărora se poate oferi o perspectivă mai cuprinzătoare asupra fenomenului colecționismului din această zonă, îmbogățind și rectificând anumite date ce s-au dovedit a fi inexacte.

Obiectivul final al cercetării a fost realizarea unei inventarieri, cât mai veridice, a lucrărilor aflate în colecțiile la care se face referire, respectiv: colecția „Alexandru și Aristia Aman”, colecția „Nicolae Romanescu”, colecția „Victor N. Popp”, colecția „Constantin D. Fortunescu”, colecția „Ion Țuculescu” și colecția „Alexandru Bălinescu”. Această reconstituire a colecțiilor are la bază surse documentare existente în muzeele unde au fost identificate piesele, coroborate cu informații provenite din fondurile arhivistice sau din literatura de specialitate.

Listele prezentate în anexe redau, pe de o parte, inventarele regăsite în arhive, acolo unde au existat asemenea documente, alături de o inventariere actuală, efectuată pentru completarea studiului, unde se pot urmări piesele existente în prezent, în muzeele românești. Această metodă comparativă de cercetare este deosebit de utilă, oferind posibilitatea de a parcurge mai ușor informații greu accesibile, care pot fi reanalizate și reinterpretate în studii ulterioare.

Capitolul 1

DE LA COLECȚIA „AMAN” LA MUZEUL „AMAN”

În primul capitol am făcut o prezentare a familiei Aman, fondatoarea primei Pinacoteci publice din Craiova, care a rămas vreme de patruzeci de ani singura instituție cu caracter muzeal, având un profil preponderent artistic. Aceasta a fost cunoscută în epocă

sub mai multe denumiri: Fundația „Alexandru și Aristia Aman”, Pinacoteca „Alexandru și Aristia Aman” sau Muzeul „Aman”. Pe parcursul întregului studiu se vor regăsi toate aceste denumiri, așa cum au fost menționate în documentele oficiale ale vremii. Pentru a evita eventuale confuzii cu Muzeul „Aman” din București, am ales să folosesc termenul de Pinacoteca „Alexandru și Aristia Aman”. Precizez că Pinacoteca „Alexandru și Aristia Aman” nu reprezintă exclusiv colecția Alexandru și Aristia Aman, ci doar o include pe aceasta, fondul de bază fiind îmbogățit, în timp, prin achiziții și donații. Realmente, în toată arhiva Fundației „Aman” nu am găsit nici un document care să ateste cu exactitate numărul și titlurile tuturor lucrărilor provenite din colecția familiei Alexandru și Aristia Aman. Singurele surse existente sunt *Catalogul Galeriei de tablouri*, realizat în 1930, și listele de inventariere, efectuate în 1949, acestea incluzând, pe lângă colecția de bază, achizițiile și donațiile ulterioare. De aceea, datele despre colecție au fost dificil de găsit, iar rectificările au fost făcute pe baza documentelor existente în arhivă.

În concluzie, cercetarea a rectificat o serie de date eronate, relevând faptul că, o parte dintre lucrările Theodor Aman, despre care se credea că au aparținut colecției „Alexandru și Aristia Aman”, provin din colecția Alexandrinei Boldescu, nepoata lui Alexandru Aman, fiind donate fundației în anul 1932. O altă lucrare care s-a dovedit că a fost greșit atribuită, ca făcând parte din colecția Alexandru și Aristia Aman, este *Coșul cu struguri* de Theodor Aman. Privitor la aceasta, documentele de arhivă demonstrează că tabloul a fost vândut fundației de către Irina G. Pessiakov, în 1905. O altă piesă executată de Theodor Aman provine din colecția „Alexandru G. Chițu”, și a fost cumpărată de fundație în anul 1908. Documentele arată că modelul pentru această lucrare este chiar Ana Aman, pictura fiind înregistrată la Muzeul de Artă Craiova cu titlul *Țărancă cu copăie pe cap*.

În privința lucrărilor de grafică Theodor Aman, din documente reiese faptul că cea mai mare parte a acestora a fost achiziționată în anul 1910, de la magazinul Glückmann din Craiova. Informația de arhivă precizează că au fost cumpărate 48 de lucrări de grafică Theodor Aman, fără a se oferi alte amănunte așadar, în consecință, nu avem elemente care să permită cu exactitate identificarea acestora. O altă achiziție, reprezentând șase lucrări de grafică Theodor Aman, a fost făcută în același an de la anticarul Herman Rosenbluth, majoritatea aflându-se în patrimoniul Muzeului de Artă Craiova.

O parte din grafica Aman provine de la Ana Aman, care a donat, în anul 1912, 14 gravuri muzeului, și de familia Glogoveanu, care a donat trei piese.

Analizând aceste date reiese că, din totalul de 90 de lucrări de grafică, dintre care 89 executate de Theodor Aman și una semnată Alexandru Aman (un desen, tuș și peniță, reprezentând *Sfânta Treime*, număr inventar GR 227), 71 de piese Theodor Aman provin din achiziții și donații, și nu pot fi atribuite acestei colecții.

Colecția „Alexandru și Aristia Aman” a fost, în marea ei majoritate, formată din lucrări de artă europeană, incluzând aici și copiile, respectiv 53 de piese artă europeană, fără a avea opere de mare valoare. Colecția a cuprins și 14 piese de artă românească, cea mai mare parte a acestora fiind executate de Theodor Aman. În privința pieselor de grafică Theodor Aman, am identificat conform datelor de arhivă patru piese, existând posibilitatea ca aici să poată fi incluse încă 16 piese de grafică Aman. Lista lucrărilor este redată în anexe.

În încercarea de a prezenta un punct de vedere obiectiv, cercetarea evidențiază faptul că, în pofida opiniilor anterioare, care supralicitau din punct de vedere numeric această colecție, ea va rămâne un etalon pentru colecționismul perioadei, și un reper care, în ultimii 120 de ani, nu a putut fi egalat în Craiova.

Capitolul 2

COLECȚIA „NICOLAE ROMANESCU”

În acest capitol am analizat una dintre cele mai cunoscute colecții craiovene de secol XIX-XX, colecția „Nicolae Romanescu”. Aceasta este singura despre care există date certe, ele regăsindu-se în lista realizată în urma donației, din 1930, către Pinacoteca „Alexandru și Aristia Aman”. Cu toate acestea, reconstituirea colecției a ridicat probleme, existând neconcordanțe între lucrările existente în listele de inventariere ale Muzeului „Aman” și inventarele Muzeului de Artă Craiova. Pentru corectitudinea informațiilor, deoarece unele lucrări au date de identificare diferite, am considerat util să preiau mențiunile legate de autori și titluri așa cum se află ele înscrise în listele Muzeului „Aman”, care reprezintă prima sursă cronologică. Spre exemplu, o astfel de neconcordanță observăm în ceea ce privește lucrarea *O casă țărănească*, de Theodor Aman – care nu se

regăsește în inventarul Muzeului de Artă Craiova. În schimb, este înregistrată o altă lucrare de Theodor Aman, *Car cu boi*, menționată ca provenind din aceeași colecție.

O altă situație existentă este aceea în care lucrările nu pot fi regăsite la Muzeul „Aman”, dar sunt menționate ulterior, ca provenind din colecția „Romanescu”, în inventarele muzeelor unde au fost transferate. Pentru a exemplifica, menționez icoana *Maica Domnului cu șapte săgeți*, actualmente în colecția Muzeului de Artă Craiova, sau două lucrări de pictură, respectiv un tablou de Charles Chaplin, *Petrache Romanescu* și altul de Eugenie Grün, *Costache Romanescu*, ambele din colecția Muzeului Olteniei. Lucrarea *Priam la picioarele lui Achile*, atribuită lui Frans Pourbus, cel mai probabil o copie, și lucrările de grafică Grigorescu, menționate în donația Romanescu către Muzeul „Aman”, nu se regăsesc în inventarul Muzeului de Artă Craiova. De aceea, pentru o mai bună observare a diferențelor, și pentru o corectă documentare a colecției „Romanescu”, am redat în anexe, atât listele lucrărilor înregistrate la Muzeul „Aman”, cât și listele lucrărilor înregistrate în prezent la Muzeul de Artă Craiova și Muzeul Olteniei.

Reconstituirea colecției „Nicolae Romanescu” s-a bazat pe surse de arhivă aparținând Fundației „Alexandru și Aristia Aman”, arhiva Muzeului de Artă Craiova, registrele de inventariere ale Muzeului de Artă Craiova și ale Muzeului Olteniei. Din cercetările mele, reiese că numărul lucrărilor de pictură, care au aparținut acestei colecții, este de circa 36 de piese, dintre care 21 lucrări de artă europeană și 15 de artă românească, incluzând aici și șase piese menționate de Alexandru Vlahuță, în volumul dedicat lui Grigorescu, însă nu este exclus ca numărul lucrărilor să fi fost mai mare.

În urma consultării documentelor de arhivă, am descoperit faptul că lucrarea *Portretul doamnei Fălcoianu*, de Gheorghe Tattarescu, a fost în mod eronat atribuită colecției „Romanescu”, în realitate, ea fiind cumpărată de la negustorul de artă Herman Rosenbluth, din București, pentru Muzeul „Aman”, în anul 1912.

În ceea ce privește colecția de grafică, estimez, pe baza aceluiași surse, că aceasta număra circa 48 de piese: 33 lucrări de artă europeană și 15 lucrări de grafică românească, listele regăsindu-se în anexe.

Studiul se bazează pe o cercetare amănunțită a surselor de arhivă existente în fondul Bibliotecii Județene „Alexandru și Aristia Aman”, în dorința de a reconstitui colecția Nicolae Romanescu pe baza unor date certe și de primă mână. Pornind de la acestea și

analizând concomitent inventarele existente în cele două instituții, care au preluat colecția „Romanescu”, după desființarea Fundației „Aman”, respectiv Muzeul de Artă Craiova și Muzeul Olteniei, am putut oferi o imagine cât se poate de fidelă cu privire la lucrările care au figurat în această colecție. Pe de altă parte, studiul reflectă preocupările de natură culturală ale lui Nicolae Romanescu, acesta fiind implicat în dezvoltarea Muzeului „Aman” și interesat, totodată, de descoperirea și conservarea patrimoniului de artă religioasă. La acestea se adaugă și activitatea soției sale, Lucia Romanescu, cea care a contribuit la organizarea primelor manifestări expoziționale din Craiova.

Referitor la numărul de lucrări identificate, acesta este mai mic decât preconizau studiile anterioare, documentele de arhivă fiind elocvente în această privință. Concluzia reinventarierii colecției „Nicolae Romanescu” nu minimalizează importanța acesteia în peisajul cultural craiovean, sau chiar național, ea rămânând concludentă pentru fenomenul colecționismului local și pentru reperele culturale ale sfârșitului de secol XIX și începutului de secol XX.

Capitolul 3

COLECȚIA „VICTOR N. POPP”

Capitolul al treilea este dedicat unei colecții de referință, recunoscută atât național și cât și internațional pentru valoarea sa. Proprietarul acesteia, Victor N. Popp a avut mereu faima unui mare pasionat de numismatică, devenind unul dintre cei mai reputați colecționari în acest domeniu. Însă celebritatea lui se datorează, fără îndoială, colecției de sculptură care a devenit cea mai mare colecție particulară din România, de lucrări aparținând lui Constantin Brâncuși. Cuprinzând șase piese, ea devansează, cu aproape un deceniu, prima achiziție Brâncuși din valoroasa colecție a americanului John Quinn.

Studiul coroborează o serie de date existente cu privire la lucrările Brâncuși din colecția „Victor N. Popp”, la care se adaugă observații și date inedite, care contribuie la dezvoltarea subiectului dintr-o nouă perspectivă. Astfel, se fac trimiteri la lucrări de referință ale unor autori precum: Barbu Brezianu, Doina Lemny sau Cristian-Robert Velescu. La acestea, se adaugă studiile lui V. G. Paleolog, C. S. Nicolăescu-Plopșor, precum și cele ale lui Paul Rezeanu, Pavel Țugui, ș.a. În plus, Magda Stavinschi, cu

monografia despre Nicolae Coculescu, Cătălin Davidescu sau Ilarie Hinoveanu sunt doar câteva dintre reperele bibliografice la care am apelat pentru dezvoltarea subiectului.

În principal, cercetarea se concentrează să ofere o analiză a datelor pe baza cărora se poate deduce perioada de constituire a colecției „Victor N. Popp”. Am căutat să coroborez informații esențiale legate de evenimentele din epocă, menite să definească, cât mai veridic, momentul în care piesele au intrat în colecția „Victor N. Popp”. În plus, este urmărită prezența în expoziții naționale și internaționale, precum și parcursul acestor lucrări, unele dintre ele ajungând în alte colecții particulare sau de stat din România.

În concluzie, prima lucrare din colecția „Victor N. Popp” *Copilul*, a fost câștigată în 1906, la loteria organizată cu scopul strângerii de fonduri, în beneficiul lui Brâncuși. Sculptura a rămas în colecția acestuia, până în 1934, când va intra în colecția George Oprescu și, ulterior, în patrimoniul Academiei Române,

În privința lucrării *Orgoliu*, ținând cont de faptul că, în 1906, Brâncuși prezenta la Salonul de toamnă de la Paris varianta în ghips a lucrării, iar Victor Popp s-a întors în România în anul 1909, am dedus că sculptura a fost achiziționată în perioada 1907-1908. După achiziție lucrarea a fost păstrată în colecția „Victor N. Popp”, fiind expusă pentru prima dată în 1943, la *Expoziția „Săptămâna Olteniei”*, deschisă la Palatul „Mihail” din Craiova sub numele *Cap de fetiță (Orgoliu)*. Din anul 1956, sculptura se află în patrimoniul Muzeului de Artă Craiova.

Piesa *Cap de copil* a fost expusă, în 1909, la Salon d’Automne din Paris. După această primă participare, lucrarea nu a mai fost prezentată publicului până în 1928, când va fi expusă la *Arta română* de la București, alături de *Copilul* și *Coapsa*, toate din colecția „Popp”. Luând în considerare aceste detalii, precum și faptul că Popp s-a întors în România în 1909, am emis ipoteza că aceasta a fost achiziționată în același an. Din anul 1956, sculptura se află în patrimoniul Muzeului de Artă Craiova.

Supliciu a fost expus în 1908, la București, la expoziția „Tinerimii artistice”. După acest moment, am presupus că lucrarea a intrat în colecția lui Victor Popp, în perioada 1908-1909, fără a mai fi expusă niciodată în timpul vieții colecționarului. Ulterior, aceasta va intra în proprietatea uneia dintre surorile sale: Lucreția Coculescu și va fi moștenită de fiul acesteia, Pius Servien. În realitate, sculptura nu a ajuns niciodată la Pius Servien, care trăia la Paris, din 1916, și nu putea intra în posesia acesteia decât dacă se întorcea definitiv

în România. Din acest motiv, lucrarea a rămas lui George Fotino, nepotul căruia Nicolae Coculescu îi încredințase spre păstrare lucrurile de valoare ale familiei, și va fi moștenită de fiica sa, Stanca Fotino Ciobanu. În anul 2000, sculptura a intrat în patrimoniul Muzeului Național de Artă al României.

Despre lucrarea *Coapsa* avem date certe. Aceasta a ajuns în colecția „Popp”, în anul 1911, fiindu-i oferită ca dar de nuntă de către Brâncuși. Sculptura se află în colecția Muzeului de Artă Craiova, din anul 1956.

În privința lucrării *Sărutul*, există două informații contradictorii: în monografia dedicată lui Nicolae Coculescu, Magda Stavinski apreciază că a intrat în colecția „Victor N. Popp” în anul 1911, însă această datare este contrazisă de o scrisoare a Ceciliei Cuțescu-Storck către Brâncuși, din 26 martie 1910, din care reiese că la acea dată lucrarea se afla deja în posesia lui Popp. Este cunoscut faptul că Cecilia Cuțescu-Storck era deponatara lucrărilor pe care Brâncuși le trimitea în România și, ținând cont de faptul că, în toamna lui 1909, artista fusese la Paris, se poate presupune că atunci ar fi putut aduce lucrarea în țară. Luând în considerare aceste detalii, am făcut supoziția că *Sărutul* a intrat în colecția „Victor N. Popp” în anul 1909, sau la începutul anului 1910. Cert este că la sfârșitul anului 1910, lucrarea a fost prezentată la *Expoziția de toamnă – pictură și sculptură a Societății „Tinerimea Artistică”* cu titlul *Fragment dintr-un capitel*, sculptură în piatră. Opera se află în colecția Muzeului de Artă Craiova, din anul 1956.

Trebuie menționat că în materialele de arhivă există extrem de puține informații legate de Victor N. Popp, sau alți membri ai familiei. Totuși, în documentele aflate la Muzeul de Artă Craiova am descoperit detalii care să clarifice unele aspecte legate de anul de intrare al lucrărilor din colecția „Victor N. Popp” în patrimoniul Muzeului de Artă Craiova. Cercetătorii anteriori, care au studiat colecția, au preluat în mod eronat anul 1945, ca an al intrării lucrărilor în colecția Muzeului de Artă Craiova, făcând, probabil, o confuzie între 1945 și 1954, anul de înființare a instituției. În realitate, în 1954 nu s-a preluat întregul patrimoniu artistic existent la Muzeul Regional al Olteniei, parte din acesta fiind transferat în anii următori. Din acest punct de vedere studiul reușește să aducă o rectificare importantă și necesară.

În presa de la începutul secolului XX, am găsit informații referitoare la faptul că Victor Popp cumpăra lucrări de artă din expozițiile locale, pentru Muzeul „Aman”: un

exemplu în acest sens este *Portretul lui Mihai Eminescu*, executat de sculptorul craiovean Eraclie Hagiescu.

Studiul apelează, în plus, la mărturiile unor descendenți ai familiei, respectiv Șerban Popp, Veronica Caletzeanu, Mihai Grigoriu, din care reiese faptul că, în colecția „Victor N. Popp”, s-au regăsit, pe lângă faimoasele piese Brâncuși, și alte lucrări de artă semnate de cunoscuți artiști români: George Demetrescu Mirea, Camil Ressu, Jean Alexandru Steriadi, Ștefan Popescu, Theodor Pallady și, probabil, mulți alții. În plus, familia era pasionată de scoarțe oltenești, costume populare vechi, icoane și ceramică populară. Importanța acestor piese de artă populară este confirmată de faptul că, la începutul anilor '50, Muzeul Regional al Olteniei a achiziționat de la Maria Popp mai multe chilimuri, iar de la Antoaneta Popp, covoare populare românești, pentru a îmbogăți colecția secției de etnografie.

Există surse care indică existența, în colecția „Victor N. Popp”, a două portrete: al său și al soției, executate de Eustațiu Stoenescu, însă nu am reușit să le identific în nicio colecție publică.

Informațiile genealogice aduc date inedite și scot în evidență descendența acestei familii de craioveni, care s-au remarcat nu doar prin avere și poziție socială, reușind să ofere urbei natale adevărate modele de profesionalism și civilizație, ce au marcat societatea sfârșitului de secol al XIX-lea și a primei jumătăți a secolului trecut. În final, întocmirea fișelor redată în anexe reprezintă un instrument de lucru util, reconstituind parcursul expozițional al lucrărilor de-a lungul timpului, până în prezent.

Capitolul 4

COLECȚIA „CONSTANTIN D. FORTUNESCU”

În încercarea de a face o reconstituire a colecției de artă „C. D. Fortunescu”, am pornit de la observația că, în patrimoniul Muzeul de Artă Craiova, există o singură lucrare care are menționată ca proveniență colecția „C. D. Fortunescu”, aceasta fiind achiziționată în anul 1957: *Peisaj (Curte țărănească)*, de Camil Ressu.

Inițial, această primă informație nu părea promițătoare, însă documentele de arhivă arată că mai multe lucrări din colecția „Fortunescu” au fost vândute, sau donate muzeului, prin intermediul Iosefinei Economu, sora lui C. D. Fortunescu. Urmărind aceste

înregistrări, am putut constata că din această colecție au făcut parte sculpturi executate de autori precum: Ion Dimitriu Bârlad – *Bust de bărbat, Bustul lui George Enescu, Bustul lui Nicolae Titulescu, Bust Hașdeu, Bust Anestin, Bust-medalion, Bust de femeie*; Gheorghe Stănescu – *Bust de bărbat, Medalion Delavrancea, Mephisto și Margareta*; Alexandru Severin – *Spre infinit* și Anghel Chiciu – *Medalion profesorul Fortunescu*.

Colecția a mai cuprins lucrări ale pictorilor: Eustațiu Stoenescu – *Portretul Anei Fortunescu și Portretul lui C. D. Fortunescu*; Corneliu Baba – *Portret de femeie*; Iuliu Goșanec – *Portret de copil și Peisaj*; Ion Ventzel – *Portret de femeie, Portret de femeie II, și Portret de bărbat*; Jean Nițescu – *Scenă de interior și Peisaj (Parcul Poporului)*; Stoica D. – *Scenă istorică*; Opreșan Rădulescu – *Portret*; Horațiu Dimitriu – *Portret de bătrân*; Dimitrie Cabadaief – *Peisaj urban*; Ion Stăncescu – *Peisaj marin*; Becu Sterie – *Peisaj oriental*, Jeana Baculescu – *Peisaj și Natură statică*; Grigore Romano – *Natură moartă*; Leon Biju – *Natură moartă*; V. Tomescu – *Portret de bărbat și Portretul lui Nicolae Iorga*; Petre Bulgăraș – *Portretul lui Fortunescu*.

În concluzie, am putut descoperi că din colecția „Constantin D. Fortunescu” au făcut parte 24 lucrări de pictură, 12 sculpturi și trei lucrări de grafică, însă este foarte probabil ca numărul acestora să fi fost mult mai mare, materialul de arhivă preluat, menționând lucrări pe care nu le-am putut identifica în inventarul muzeului. Cercetarea a relevat faptul că lucrarea *Portretul profesorului Fortunescu*, de Jean Nițescu, despre care se presupunea că a făcut parte colecția „Fortunescu”, a fost achiziționată de la artist. Aceste mărturii ne oferă date utile pentru a avea o imagine cât mai documentată despre colecția „C. D. Fortunescu”, care a fost un admirator și un susținător al artiștilor locali, colecția sa fiind ilustrativă pentru modul în care s-a dezvoltat domeniul artistic, în prima jumătate a secolul XX, în Craiova.

Capitolul 5

COLECȚIA DE ARTĂ „ION ȚUCULESCU”

Colecția de artă „Ion Țuculescu” este foarte puțin cunoscută și reprezintă o surpriză chiar și pentru cei interesați de domeniu. Cea mai frecvent utilizată informație, referitoare la colecția „Ion Țuculescu”, este cea legată de scoarțele populare deținute de artist, despre

aceasta existând informații certe. Patru dintre piesele de artă populară se află în patrimoniul Muzeului de Artă Craiova, fiind donate în anul 1967. Este cunoscut faptul că, influența exercitată de scoarțele populare în arta lui Țuculescu, de după 1947, a fost exprimată și analizată adesea de către critica de specialitate.

Am găsit menționate, însă, în declarațiile de patrimoniu ale familiei și alte covoare, pe care nu le-am putut identifica în colecțiile actuale, motiv pentru care acestea au fost enumerate așa cum apar în lista aflată în arhivele Direcției pentru Cultură București: nouă covoare oltenești, un covor cu lup și căprioare, un covor oltenesc cu câmpul roșu, un covor oltenesc cu pasăre, un covor oltenesc cu Tudor Vladimirescu.

Descoperirea acestei colecții completează imaginea cunoscută despre Ion Țuculescu, putând astfel înțelege mai bine profilul și interesele diverse ale acestui artist cu preocupări de colecționar. Cercetarea enumeră și alte piese care au fost menționate, în diverse surse, ca făcând parte din colecția artistului, dar care nu au putut fi regăsite, studiul putând fi continuat în această direcție.

În situația în care am reușit să descopăr traseul ulterior al unora dintre lucrări, acesta a fost menționat. În procesul de identificare al pieselor din colecție, un rol determinant l-a avut lista bunurilor culturale mobile care au fost inventariate la familia Țuculescu, respectiv Declarațiile de patrimoniu obligatorii, în conformitate cu Legea nr. 63/1974, privind ocrotirea patrimoniului cultural. Având în vedere faptul că aceste declarații au fost făcute de membrii familiei, la peste un deceniu de la dispariția artistului, se poate presupune că unele dintre piese, în special cele de artă decorativă, ar fi putut intra în această listă comună și după anul 1962.

O altă sursă utilizată este volumul lui Constantin Constantinescu, *Mărturisirile unui colecționar de artă*, apărut în 1989. Autorul apreciază faptul că, în afara colecțiilor Zambaccian și Dona, nu exista o altă colecție mai numeroasă de opere Luchian decât colecția „Țuculescu”, plasându-l astfel pe artist într-o companie foarte selectă a colecționarilor de artă. În volum, sunt menționate o serie de piese pe care am în încercat să le regăsesc în actualele colecții publice: Ștefan Luchian: *Vara (Colț din strada Povernei)* – ajunsă la Muzeul de Artă Constanța, din colecția dr. Gheorghe Vintilă, *Dealul Hânganilor* (Muzeul de Artă Iași), *Peisaj*, *Lica cu portocala* (Muzeului Național de Artă al României),

Gura leului și Vas cu tufănele (Muzeul de Artă Cluj-Napoca – din colecția Virgil Cioflec), *Vas cu garoafe* (Muzeul Municipiului București, din colecția Constantin Constantinescu).

Conform aceleiași surse, Țuculescu deținea două tablouri de Ion Andreescu: *Portret și Natură moartă cu pește*, despre aceste lucrări Radu Bogdan afirmând, în 2004, că erau falsuri. O altă lucrare de Ion Andreescu, care a făcut parte din colecția „Țuculescu”, este *Portretul doctorului Gheorghe Petrescu Hagi – Stoica*, pe care o regăsim, în 1975, în declarația de patrimoniu. Despre aceasta, Radu Bogdan scrie că a fost expusă la Sala Dalles (1932), ca aparținând lui N. C. Nica, intrând, ulterior, în colecția profesorului Nicolae Ionescu-Barbă.

Constantin Constantinescu notează că Țuculescu deținea lucrări realizate de autori consacrați precum Gheorghe Petrașcu: *Interior cu câine* (a intrat în colecția dr. Ion Chiricuță), *Illustration de Noël* (Muzeul Național de Artă al României), *Puntea cu trei arcuri*, datat 1934, existent în declarația de patrimoniu, din 1975, cu titlul *Pod la Veneția*, o lucrare similară fiind înregistrată în patrimoniul Muzeului Colecțiilor de Artă, provenind din colecția „Dona”; Dumitru Ghiață: *Natură statică cu pepene verde, Târg, Peisaj din Horezu, Peisaj de iarnă, Vas cu trandafiri, Natură statică cu câni și cărți*; Iosif Iser: *Portret de femeie*; Lucian Grigorescu: *Peisaj din Cassis*; Alexandru Ciucurencu: *Portret de femeie*; Nicolae Tonitza: *Studiu de copil*, Henri H. Catargi: *Iarna și Peisaj*; Gheorghe Vânătoru: *Nud feminin*; Eugen Drăguțescu: *Sabina*.

Celelalte lucrări existente în declarațiile de patrimoniu sunt doar susceptibile să fi făcut parte din colecția de origine a artistului: *Țărani cosind* de Nicolae Brana; *Cartierul grecesc din Constantinopol* de Eugen Ispir, *Natură statică cu ulcioare* de Wanda Sachelarie Vladimirescu. Lista prezentată în anexă face o sinteză a obiectelor de artă care se regăsesc în declarațiile de patrimoniu redactate de membrii ai familiei Țuculescu, vreme de mai mulți ani, și nu toate fac parte din colecția originală „Ion Țuculescu”.

În concluzie, colecția „Ion Țuculescu” a fost una dintre cele mai surprinzătoare și interesante selecții artistice din România, simpla enumerare a autorilor demonstrând valoarea acesteia dar și un anumit nivel de înțelegere a fenomenului artistic, pe care Țuculescu îl deținea, fără îndoială.

Capitolul 6

ALEXANDRU BĂLINTESCU – UN COLECȚIONAR AL „TIMPURILOR NOI”

În acest capitol, am dezvoltat cu prioritate o parte mai puțin studiată a lui Alexandru Bălintescu, calitatea sa de iubitor al artei și colecționar. Din această perspectivă, cercetarea își propune să ofere o imagine completă a colecției pe care a deținut-o și care, în prezent, se află în patrimoniul a două instituții: Muzeul de Artă Craiova și Colecția de Artă plastică „Alexandru Bălintescu” de la Costești. Consultând inventarele și documentele de arhivă existente am putut reconstitui colecția „Alexandru Bălintescu”, care a cuprins 70 de piese: șapte sculpturi în bronz de Gheorghe Anghel, 22 de lucrări de Gheorghe Tomaziu (pictură și grafică), patru picturi de Horia Bernea, două piese de Theodor Pallady (pictură și grafică), trei picturi de Aurel Cojan, 19 piese de Gheorghică Rodion (sculptură, pictură, grafică), trei lucrări de grafică de Eugen Drăguțescu, câte o lucrare de pictură de Paul Gherasim, Horia Damian, Vasile Brătulescu, Afane Teodoreanu, Florin Niculiu, Ion Țuculescu, Dimitrie Ghiață, Jean Steriadi, Constantin Piliuță și o *Icoană împărătească*.

Alexandru Bălintescu trebuie menționat și în calitate de donator al unui important fond, ce cuprinde 189 de lucrări Eugen Drăguțescu, aflate în prezent la Muzeului de Artă Craiova. Acesta nu poate fi inclus în colecția sa, fiindu-i lăsat în păstrare de către autor. Donatorul a fost cel care a contribuit în mai multe moduri la îmbogățirea patrimoniului muzeului craiovean, făcând demersuri pentru a aduce aici lucrări importante de Gheorghe Anghel, Gheorghe Tomaziu, Margareta Sterian, Alexandru Țipoia, Vasile Brătulescu și, nu în ultimul rând, Ion Țuculescu. Este important de amintit faptul că fondul Țuculescu din acest muzeu, care este cel mai bogat din țară, a fost constituit într-o perioadă când Țuculescu nu era considerat un artist de importanță muzeală.

Structurarea materialului pe un parcurs biografic caută să demonstreze interesul său profund pentru artă și relațiile strânse cu artiști importanți ai epocii. Am încercat să documentez, în măsura puținelor informații pe care le-am găsit, prietenii sale din tinerețe cu Eugen Drăguțescu, Gheorghe Tomaziu, Vasile Brătulescu, George Oprescu și mai ales cu Gheorghe Anghel, cel care i-a marcat întregul parcurs spiritual, dar și întâlnirile de maturitate cu artiști precum: Horia Bernea, Marin Gherasim, Florin Niculiu sau Radu Petrescu. În plus, studiul său de maturitate, *Raportul dintre colecționarul de artă și muzeu*, ne oferă o perspectivă asupra domeniului, probabil singulară în peisajul artistic românesc, care rămâne în continuare o importantă sursă de documentare.

În concluzie, rolul pe care l-a avut Alexandru Bălintescu în dezvoltarea, din perspectivă culturală și muzeală, a Craiovei din perioada anilor 1950-1970, rămâne unul

major, capitolul reprezentând cea mai complexă cercetare cu privire la colecția „Alexandru Bălinescu”, aceasta fiind destul de puțin cunoscută, chiar și pe plan local.

Cuvinte cheie: *colecții de artă, donații, artă românească, Constantin Brâncuși, Ion Țuculescu, Alexandru și Aristia Aman, Constantin D. Fortunescu, Nicolae Romanescu, Alexandru Bălinescu.*

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

Volume:

1. ANDREI, Nicolae, *Ani de lumină. Istoria Liceului „Nicolae Bălcescu” din Craiova 1926-1976*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1976.
2. ARGETOIANU, Constantin, *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, vol.11, Editura Humanitas, București, 1991.
3. BACH, Friedrich Teja, *Constantin Brâncuși: Metamorphosen Plastischer Form*, Köln, Dumont, 1987.
4. BACONSKY, A. E., *Ion Țuculescu*, Editura Meridiane, București, 1972.
5. BOGDAN, Dan, *Eugen Drăguțescu*, monografie, Editura România Press, București, 2006.
6. BOGDAN, Radu, *Theodor Aman*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă București, 1955.
7. BOGDAN, Radu, *Andreescu*, vol. II, Editura Meridiane, București, 1982.
8. BONDOC Dorel, FLORESCU Aurelia, GHEORGHE Simona Violeta, *Lapidariul Muzeului Olteniei – Craiova*, Editura Sitech, Craiova, 2001.
9. BRAUN, Gabriela, LEFERMAN, Mariana, NEDELCEA, Tudor, RĂDULESCU, Toma, *Familia Aman*, Editura Aius, Craiova, 2003.
10. BREZIANU, Barbu, *Opera lui Constantin Brâncuși în România*, Editura Academiei R.S.R., București, 1974.
11. BREZIANU, Barbu, *Brâncuși în România*, ediția a doua, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976.
12. BREZIANU, Barbu, *Brâncuși en Roumanie*, Editura Bic All, 1978.
13. BREZIANU, Barbu, *Brâncuși în România*, Editura All, București, 2006.
14. BONDOC, Dumitru, *Alexandru Bălinescu, artizanul Muzeului de Artă din Costești – Vâlcea*, Editura Offsetcolor, Râmnicu Vâlcea, 2007.
15. CERNĂTESCU, Jeana, *Autoportret cu pisică*, Editura Victor Frunză, București, 2004.
16. CÂRNECI, Magda, *Ion Țuculescu*, Editura Meridiane, București, 1984.
17. CIOFLEC, Virgil, *Luchian*, Editura Cultura Națională, București, 1924.
18. CIUCEANU, Radu, *Intrarea în tunel*, volumul I, seria Document, Editura Meridiane, București, 1991.
19. COMARNESCU, Petru, *Gheorghe D. Anghel*, Editura Meridiane, București, 1966.

20. COMARNESCU, Petru, *Ion Țuculescu – a XXXIII-a Bienală de Artă de la Veneția, 1966*, București, 1966.
21. COMARNESCU, Petru, *Ion Țuculescu*, Editura Meridiane, București, 1967.
22. COMARNESCU, Petru, *Frații Arămescu Constantin – Emil (Ticu) Arămescu, Georgeta- Gigi Arămescu- Anderson*, Editura Meridiane, București, 1972.
23. COMARNESCU, Petru, *Gheorghe D. Anghel*, Editura Meridiane, București, 1966.
24. COLONAȘ, Florin, *Conu' Ricu*, Editura Rawex Coms, București, 2004.
25. CONSTANTINESCU, Constantin, *Mărturisirile unui colecționar de artă*, Editura Litera, București, 1989.
26. DAN, Călin, *Theodor Aman*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1984.
27. DAVIDESCU, Cătălin, *Ion Țuculescu*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1988.
28. DAYDÉ, Emanuel, *Aurel Cojan – A stroll in the air*, Edition Alain Margaron, Paris, 2009.
29. DEAC, Mircea, *250 pictori români 1890-1945*, Editura Medro, București, 2003.
30. DEAC, Mircea, *Fără rame, fără soclu – istoria unor date reale și a izvoarelor subiective*, Editura Medro, București, 2004.
31. DEMETRESCU, Ruxandra, *La ruinurile unui muzeu. Moștenirea Kalinderu. Catalog de sculpturi*, Editura UNArte, București, 2009.
32. DÉOTTE, Jean-Louis, «Le musée n'est pas un dispositif », *Cahiers philosophiques*, 2011/1 n° 124, pp. 9-22. DOI : 10.3917/caph.124.0009.
33. DÉOTTE, Jean-Louis, *Le musée, l'origine de l'esthétique*, L'Harmattan, Paris, 1993.
34. DÉOTTE, Jean-Louis, *Oubliez! Les ruines, l'Europe, le musée*, L'Harmattan, Paris, 1994.
35. ENESCU, Theodor, *Luchian*, Muzeul de Artă al R.P.R., București, 1957.
36. ENESCU, Theodor, *Luchian și originile spiritului modern*, Editura Monitorul Oficial, București, 2015.
37. FLOREA, Vasile, *Theodor Aman*, Editura Meridiane, București, 1965.
38. FLOREA, Vasile, *Petrașcu*, Editura Meridiane, București, 1989.
39. GAROFEANU, Ruxandra, *Cojan în România*, Editura Institutului Cultural Român, București, 2017.
40. GEIST, Sidney, *Brâncuși/Sărutul*, Editura Meridiane, București, 1982.

41. GHERGHE, Otilia *Centenar Muzeul Olteniei, 1915-2015*, Editura Antheo, Craiova, 2015.
42. GIGEA-GORUN, Petre, *Oameni și evenimente craiovene*, Editura Fundația Scrisul Românesc, Craiova, 2001.
43. GIGEA-GORUN, Petre, *V. G. Paleolog și Brâncuși – un dialog etern*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2003.
44. GIGEA-GORUN, Petre, *Amintiri despre scriitori și alți oameni de cultură*, Editura Fundația Scrisul Românesc, Craiova, 2004.
45. GIGEA-GORUN, Petre, *Oameni și destine*, Editura Fundația Scrisul Românesc, Craiova, 2013.
46. GOSCHIN, Ion, *Catalogul critic al picturii române contemporane*, București, 1944.
47. HINOVEANU, Ilarie, *Pași pe nisipul eternității sau Cazna legământului cu demiurgul*, Editura Literatorul, Craiova, 2001.
48. IORGA, Nicolae, *Inscripții din bisericile României*, volumul II, Atelierele Grafice Socec & Comp, București, 1908.
49. KAULINGFREKS, Ruud, SPOELSTRA, Sverre, TEN BOS, René, «Wonders without wounds: On singularity, museum and organisation», *Management & Organizational History*, 6:3, pp. 311-327, 2011, URL: <http://dx.doi.org/10.1177/1744935911406178>.
50. LEFERMAN, Mariana, BRAUN, Gabriela, NĂSTASE, Adrian (coord.) *Dicționarul personalităților doljene*, Editura Aius, Craiova, 1999.
51. LEFERMAN, Mariana, BRAUN, Gabriela, NĂSTASE, Adrian, NEDELCEA, Tudor (coord.) *Repere spirituale românești. Un dicționar al personalităților din Dolj*, Editura Aius, Colecția Restitutio, Craiova, 2005
52. HINOVEANU, Ilarie, *Comoara de la Ostroveni și „brâncușii” Craiovei*, Editura Aius, Craiova, 2002.
53. HULTEN, Pontus, DUMITRESCU, Natalia, ISTRATI, Alexandru, Brancusi, Harry H. Abrams Inc., Publishers, New York, 1987.
54. IORGA, Nicolae, *Corespondența lui Dimitrie Aman negustor din Craiova (1794-1834)*, publicată după originalele păstrate în Muzeul Aman din Craiova, Tipografia Neamul Românesc, Pecetea „gazdiei Ocnelor”, București, 1913.

55. IONESCU, Adrian-Silvan, *Învățămintul artistic românesc 1830-1892*, Editura Meridiane, București, 1999.
56. IONESCU, Adrian-Silvan, *Mișcarea artistică oficială în România secolului al XIX-lea*, Editura Noi Media Print, București, 2008.
57. IVANIUC, Florența, VELESCU, Cristian Robert, *Ion Țuculescu Expoziție retrospectivă*, Muzeul Național de Artă al României, Muzeul Colecțiilor de Artă, București, 1999.
58. LEFERMAN, Mariana, BRAUN, Gabriela, NĂSTASE, Adrian, NEDELCEA, Tudor (coord.) *Repere spirituale românești. Un dicționar al personalităților din Dolj*, Editura Aius, Colecția Restitutio, Craiova, 2005.
59. LEMNY, Doina, *Constantin Brâncuși*, Editura Centre Pompidou, Paris, traducere, Editura Brâncuși, Târgu Jiu, 2018.
60. LEMNY, Doina, VELESCU, Cristian – Robert, „Brâncuși inedit. Însemnări și corespondență românească”, Editura Humanitas, București, 2004.
61. LEMNY, Doina, *Brâncuși*, Editura Brâncuși, Târgu Jiu, 2018.
62. LEMNY, Doina, *Brâncuși: Cumințenia pământului – operă unică « La sagesse de la Terre – une œuvre unique» The Winsdom of the Earth – unique work*, Editura Brâncuși, Târgu Jiu, 2018.
63. MANU, Emil, *Mica „eroică” (Jurnal de front, 1944)*, Editura Militară, Colecția Columna, București, 1971.
64. MATEI, Rodica, *Gheorghe D. Anghel*, catalog, Muzeul de Artă al R.S.R., București, 1979.
65. MATEIAȘ, Minuna, *Repertoriul graficii universale din patrimoniul Muzeului de Artă Craiova, sec. XVIII-XX*, Craiova, 1999.
66. MOȘESCU, Octavian, *Din Jurnalul unui colecționar*, Editura Litera Internațional, București, 1974.
67. MOȘESCU, Octavian, *Restituiri boeme*, Editura Tracus Arte, București, 2020.
68. NEDELCEA, Tudor, *70 de trepte*, Biblioteca Județeană Dolj, Craiova, 1978.

69. OPREA, Petre, *Colecționari de artă bucureșteni*, Editura Meridiane, București, 1975.
70. OPREA, Petre, *Colecții și colecționari bucureșteni în perioada interbelică*, Editura Tehnica Agricolă, București, 1994.
71. OPREA, Petre, *Repere în arta românească*, Editura Maiko, București, 1999.
72. OPREA, Petre, *Colecționarul mecena Alexandru Bogdan Pitești*, Editura Maiko, București, 1999.
73. OPREA, Petre, *Jurnalul unui muzeograf principal 1960-1966*, Editura Maiko, București, 2000.
74. OPREA, Petre, *Jurnalul anilor 1971-1975*, Editura Maiko, București, 2004.
75. OPREA, Petre, *Artiști participanți la expozițiile Societății Tinerimea Artistică (1902-1947)*, Editura Maiko, București, 2006.
76. OPREA, Petre, *Colecționari de artă bucureșteni. Ediția a II-a*, Editura Maiko, București, 2007.
77. OPREA, Petre, *Artiști participanți la expozițiile Societății Tinerimii Artistice (1902-1947)*, Editura Maiko, București, 2006.
78. OPRESCO, Georges, *La peinture Roumaine de 1800 a nos jours*, Editura Egloff, Librairie de L'Université Fribourg, 1944.
79. OPRESCU, George, *Gheorghe Petrașcu*, Editura Meridiane, București, 1962.
80. OPRIȘ, Ioan, *Colecționism, muzeologizare, patrimonializare*, Editura Oscar Print, București, 2013.
81. PALEOLOG, V. G., *C. Brâncuși*, Editura Ramuri, Craiova, 1938.
82. PALEOLOG, V. G., *A doua carte despre C. Brâncuși*, Editura Ramuri, Craiova, 1944.
83. PALEOLOG, V. G., *C. Brâncuși*, prezentare bibliofilă Dyspre Paleolog, Standard Grafica, București, 1947.

84. PALEOLOG, V. G., *Tinerețea lui Brâncuși*, Editura Tineretului, București, 1967.
85. PALEOLOG, V. G., *Brâncuși – Brâncuși*, ediție îngrijită de Tretie Paleolog, vol. I-II, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2003.
86. PALEOLOG, V.G., *Tinerețea lui Brâncuși*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2004.
87. PELIN, Mihai, *Opisul emigrației politice*, Editura Compania, București, 2002.
88. PELIN, Mihai, *Deceniul prăbușirilor (1940-1950)*, Editura Compania, București, 2005.
89. PETROVICI, Vasile, *Dicționarul Colecțiilor de artă din România*, Editura Corint, București, 2011.
90. PODRO, Michael, *A Sense of Complexity in the Visual Arts*, Proceedings of the Aristotelian Society, New series, Vol. 63 (1962-1963), Blackwell Publishing, pp.83-102, URL: <http://jstor.org./stable/4544672>.
91. POLLOCK, Griselda, ZEMANS, Joyce, (edited by), *Museums after modernism : strategies of engagement / p.cm.* – New interventions in art history, First published 2007, Blackwell Publishing Ltd.
92. POMMIER, Edouard, *Les musées en Europe à la veille de l'ouverture du Louvre*, edition Edouard Pommier, Paris, Kliensieck, 1995.
93. POPA, Ioan D., *Vindecări miraculoase – Ștefan Luchian (1868 – 1916)*, catalog expoziție, Muzeul Municipiului București, Palatul Șuțu, 25 mai - 27 noiembrie 2016.
94. RADU, Augustin, ROȘIANU, Cristina Corina, *Cornetti – Familia și Școala*, Editura Aius, Craiova, 2009.
95. RĂDULESCU, Toma, *Ștefan Ciuceanu: un profesor pentru eternitate*, Editura Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2019.
96. RĂILEANU, Brândușa, PREUTU, Marina, *Pictorii familiei Verona*, Editura Humanitas, București, 2002.

97. REZEANU, Paul, *Brâncuși la Craiova*, Editura Arc 2000, București, 2001.
98. REZEANU, Paul, *Constantin Lecca*, Editura Arcade, București, 2005.
99. REZEANU, Paul, *Craiova Amintirile orașului*, Editura Alma, Craiova, 2006
100. REZEANU, Paul, *Pictori puțin cunoscuți*, Editura Alma, Craiova, 2009.
101. REZEANU, Paul, *Nemuritorii – Portrete și busturi. Colecții de artă și colecționari*, Editura Info, Craiova, 2016.
102. REZEANU, Paul, *Craiova-orașul celor o mie de milionari (Istoria Craiovei între 1800-2000)*, Editura Info, Craiova, 2017.
103. ROGNEANU, Florin, *Țuculescu*, Muzeul de Artă Craiova, 2012.
104. ROMANESCU, N. Nicolae, *Trei generații 1848-1983*, Editura Vitruviu, București, 2020.
105. ROȘIANU, Cristinela Corina, *Mapamond „Cornetti”, oameni și fapte*, Editura Aius, Craiova, 2014.
106. SCHÖBEL, Doina, CLONARU, Hariton, *Ion Theodorescu-Sion*, Editura Arta Grafică, București, 1971.
107. SCURTULESCU, Ion, *Alte însemnări*, Editura Ararat, București, 2015.
108. STAVINSCHI, Magda, *Nicolae Coculescu o viață printre stele*, Editura Eikon, București, 2016.
109. TAMAȘ, Corneliu, PETRIA, Petre, *Alexandru Bălintescu – bibliografie selectivă*, Editura Conphys, Râmnicu Vâlcea, 1998.
110. THEODORESCU, Barbu, *Constantin Lecca*, Editura Meridiane, București, 1969.
111. TUDOR, Octavian, *Pictori români uitați*, Editura Noi Media Print, București, 2003.
112. ȚUGUI, Pavel, *Dosarul Brâncuși*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001.

113. VELEA, Mihaela, MATEIAS, Minuna, *Palatul Mihail – emblema unei moșteniri culturale* Editura Info, Craiova, 2014.
114. VELESCU, Cristian-Robert, *Brâncuși inițiatul*, cuvânt înainte de Barbu Brezianu, Editura Editis, București, 1993.
115. VLASIU, Ioana (coord.) *Dicționarul sculptorilor din România: secolele XIX-XX*, vol. I, Institutul de istoria artei „G. Oprescu”, Editura Academiei Române, București, 2011-2012.
116. VLAHOUTZA, A., N., I. Grigoresco, *Sa vie et son oeuvre*, Editure Ministere de L’instruction Publique, Bucharest, Imprimerie Socec & C-ie, Societe Anonime, 1911.
117. VLASIU, Ion, *Ion Țuculescu*, Editura Meridiane, București, 1966.
118. ZARADER, Jean- Pierre, *André Malraux, Les ecrits sur l’art*, Les Editions du Cerf, Paris, 2013.
119. *** *Fundațiunea Alecu și Aristia Aman*, Stabilimentul Grafic Ralian și Ignat Samitca, Craiova, 1907, pp. 5-7.
120. ****Centenar Theodor Aman* , Editura Venus, București, 1991.
121. *** *Centenar Țuculescu*, Muzeul de Artă Craiova, Art Society, 22 aprilie - 20 iunie 2010, București, 2010.

Studii, articole, reviste, cataloage:

122. ALEXANDRU, Ion, „Iubire de frumos”, în *Flacăra*, 24 iulie, 1980, p. 19.
123. ARGHEZI, Tudor „Medalion: Drăguțescu”, în *Vremea*, 3 octombrie 1943, p. 1.
124. BĂILEȘTEANU, Fănuș, „C. S. Nicolăescu-Plopșor, Câteva amintiri despre „Brâncuși” de la Craiova”, *Manuscriptum*, an XX, nr. 4(77), București, 1989, pp. 128-132.

125. BĂLINTESCU, Alexandru, „Arhivele Statului Craiova, important centru de documentare”, în *Înainte* din 7 mai Craiova, 1958, p. 2.
126. BĂLINTESCU, Alexandru, „Arhivele Statului Craiova, important centru de documentare”, în *Înainte* din 7 mai Craiova, 1958, p. 2.
127. BĂLINTESCU, Alexandru, „Gh. D. Anghel”, *Arta plastică*, nr. 4, an XIV, 1967, p. 11.
128. BĂLINTESCU, Alexandru, „Contribuții documentare referitoare la Constantin Brâncuși”, în *Brâncuși*, Muzeul de Artă Craiova, Fondul Plastic, Agenția de publicitate „Artis”, 1967.
129. BĂLINTESCU, Alexandru, „Problema țărănească în Oltenia în secolul al XIX-lea”, în *Revista Arhivelor*, organ al Direcției generale al Arhivelor statului din Republica Socialistă România, nr. 2, 1967, pp. 283-306.
130. BĂLINTESCU, Alexandru, „Arhiva Generalului Gheorghe Magheru – Catalog de documente, 1582-1880”, în *Revista Arhivelor, organ al Direcției generale al Arhivelor statului din Republica Socialistă România*, nr. 1, 1968, pp. 120-196.
131. BĂLINTESCU, Alexandru, „Documente inedite în arhiva C. D. Fortunescu”, în *Ramuri*, nr. X, 15 octombrie, 1968, pp. 9; 23.
132. BĂLINTESCU, Alexandru, „Pilda lui Ghe. D. Anghel”, în *Ramuri*, nr. 4, 15 aprilie, 1968, p. 19.
133. BĂLINTESCU, Alexandru, „Taina bronzurilor lui Gh. D. Anghel”, în *Înainte*, 4 mai 1969, p. 2.
134. BĂLINTESCU, Alexandru, „Însemnări despre sculptorul Gh. D. Anghel”, în *Înainte*, an XXVII, nr. 8108, 2 aprilie 1971, p. 2.
135. BĂLINTESCU, Alexandru, „Valori de artă românească în colecția Muzeului Județean Vâlcea”, cuvânt înainte, Râmnicu Vâlcea, 1973.
136. BĂLINTESCU, Alexandru, „Din istoria unei colecții”, în *Gh. D. Anghel, 1904-1966*, Râmnicu Vâlcea, 1975, p. 59.

137. BĂLINTESCU, Alexandru, „Raportul dintre colecționarul de artă și muzeu”, în *Buridava*, nr. 3, Muzeul Județean Vâlcea, Râmnicu Vâlcea, 1979, pp. 152-166.
138. BĂLINTESCU, Alexandru, „Valori din patrimoniul cultural național în Secția de artă a Muzeului județean Vâlcea”, în *Buridava*, nr. 3, Râmnicu Vâlcea, 1979, p. 173.
139. BĂLINTESCU, Alexandru, NESTORESCU-BĂLCEȘTI, Horia, *Arhiva Generalului Gheorghe Magheru – Catalog*, tipărit sub egida Oficiului Județean pentru Patrimoniul Cultural Național, Râmnicu Vâlcea, 1980.
140. BREZIANU, Barbu, «Pages inédites de la correspondance de Brâncuși», *Revue roumaine de l'histoire de l'art*, București, nr. 2, 1964, pp. 10-15.
141. BOGDAN, Radu, „Ion Țuculescu”, în *Revue Roumaine d'Histoire de l'Art*, tom II, 1965, pp. 10-20.
142. BOGDAN, Radu, „Semnificația operei lui Ion Țuculescu”, în *Arta plastică*, nr. 3-4, 1965, p. 10.
143. BOGDAN, Radu, „Ion Țuculescu III”, în volumul *Reverii lucide*, Editura Meridiane, București, 1972, pp. 80-100.
144. BOGDAN, Radu, „Ion Țuculescu, un erou al probității intelectuale”, *România literară*, nr 39/6-12 octombrie, 2004, p. 3.
145. BOGDAN, George Radu, „Un proces de conștiință, Țuculescu pe patul de suferință”, în *România literară*, nr. 44/10-16 noiembrie 2004, p. 19.
146. BOGDAN, George Radu, „Sacrilegiul posterității lui Țuculescu – O expoziție boicotată”, în *România literară*, nr. 50, 2004, p. 24.
147. BOGDAN, George Radu, „Sacrilegiul posterității lui Țuculescu – Falsuri”, în *România literară*, nr. 4, 02. 02. 2005, p. 19.
148. BOGDAN, George Radu, „Pe marginea cazului Deac”, în *România literară*, nr. 9, 9-15 martie 2005, p. 19.
149. BOGZA, Geo, „Țuculescu” în *Contemporanul*, nr. 9, 26 februarie 1965, p. 10.

150. BUSUIOCEANU, Alexandru, „Formația artei lui Andreescu”, în *Calendarul*, 24 iunie, 1932, pp. 9-10.
151. BUȘNEAG, Olga, „Retrospectiva Țuculescu”, în *Gazeta literară*, nr. 9, 25 februarie, 1965, p. 10.
152. BUȘNEAG, Olga, „O ctitorie muzeală”, în *Arta*, nr. 7, 1971, p. 36.
153. CASASSOVICI, Dan, „O iubire a lui Noica – povestea Ancăi Berceanu”, *Dilema veche*, nr. 543, 10-16 iulie, București, 2014, pp. 9-10.
154. CARANDINO, Nicolae „Cu Gheorghe Anghel despre Eminescu” în *Contemporanul*, rubrica „Prin ateliere”, 17 decembrie 1965, p. 6.
155. CÂRSTEA, Gheorghe, „70 de ani de la nașterea sculptorului Gheorghe D. Anghel – Omagiu unui mare artist”, în *Orizont*, Râmnicu-Vâlcea, 24 mai, 1974, p. 1.
156. COMARNESCU, Petru, „Expoziția Ion Țuculescu”, în *Vremea*, an XI, nr. 539, din 29 mai 1938, p. 3.
157. CORNEL, Theodor, „Artiștii români la Paris. Despre câțiva artiști români care au expus la Salonul din 1907”, în *Adevărul*, București, 13 aprilie, 1907, p. 2.
158. CORNEL, Theodor, „Îndrumări noi în artă cu prilejul expoziției soc «Tinerimea artistică», *Viața socială*, mai, 1910, p. 2.
159. DAVIDESCU, Cătălin, „Brâncuși sau despre diversiunea științifică”, *România literară*, nr. 12, 28 martie-3 aprilie, 2001, rubrica „Controverse”, București, p. 14.
160. DAVIDESCU, Cătălin „Arhiva Sașa Pană: George Tomaziu către Sașa Pană – corespondență inedită”, în *Ramuri*, nr. 6, iunie, Craiova, 2020, p. 24.
161. DAVIDESCU, Cătălin, „Ion Țuculescu, un caz de manipulare”, în *România literară*, nr. 12, 2001, p. 23.
162. DEAC, Mircea, „De la Țuculescu la sensul obiectului în artă”, în volumul *Arta în oglinda istoriei*, Editura Meridiane, București, 1984, pp. 166-177.
163. FORTUNESCU, Constantin D., *Arhivele Olteniei*, nr. 25-26, 1926.

164. FORTUNESCU, Constantin D., „Arta în Oltenia”, în *Oltenia*, 1943, p. 433.
165. FORTUNESCU, Constantin D., „Viața artistică a Craiovei” în *Ramuri*, număr festiv 1905-1929, 1929, p. 186.
166. FRUNZETTI, Ion, „Medalion – Sculptorul Gheorghe Anghel” în *Gazeta literară*, din 7 decembrie 1956, p. 3.
167. FRUNZETTI, Ion, „Gheorghe Anghel” în *Ramuri*, nr. 5, 15 mai 1966, p. 19.
168. GEIST, Sidney, „Indicații biografice în sculptura lui Brâncuși”, în *Colocviul Brâncuși*, 13–15 octombrie, 1967, Editura Meridiane, București, pp. 102-107.
169. GAROCESCU, Alfred, „Pinacoteca din Costești”, în *Orizont*, Râmnicu Vâlcea, 13 ianuarie, 1971, p. 2.
170. GAROCESCU, Alfred, „Valori inestimabile ale picturii românești”, în *Orizont*, Râmnicu Vâlcea, 13 august 1974, p.1.
171. GHIONEA, Georgeta, „Bancherii de odinioară ai Craiovei. Familia Popp”, *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”*, Craiova, 2015, pp. 96-105.
172. GEBĂILĂ, Ana Maria, „Ignoranță și bătaie de joc! Conac boieresc din Dolj reabilitat cu termopane și fără nici o urmă din vechea arhitectură”, în *Ziarul de Craiova*, 04 ianuarie 2021, p. 1.
173. GOGAN POPESCU, Petre, „Brâncuși – trei momente la Academia Română”, *Memoria*, nr. 34 (1/2001), pp. 14-18.
174. HĂULICĂ, Dan, „Ochii mirifici”, în *Contemporanul*, nr. 18, 30 aprilie, 1965, p. 1.
175. HĂULICĂ, Dan, „Anghel” în *Contemporanul*, vineri 15 aprilie 1966, p. 1.
176. LEMNY, Doina, „Brâncuși ca moștenire”, în catalogul Mircea Cantor, *La partie invisible de l'infini*, Éditions Fage, Centre Pompidou, Paris, 2016, pp. 149–152.

177. NEDELCEA, Tudor, „În legătură cu tipărirea lucrării lui Nicolae Iorga «Corespondența lui Dimitrie Aman, negustor din Craiova»” în *Oltenia studii și comunicări. Istorie. Etnografie. Științele naturii*, vol. 3, Craiova, p. 165.
178. NICOLAESCU, Ștefan, „Mănăstirea Crețești din Dolj”, în *Oltenia Documente – Cercetări – Culegeri*, cartea II, nr. 1-4, 1941, p. 1.
179. NICOLĂESCU-PLOPȘOR, Constantin S., „Despre obârșia familiei Aman”, în *Arhivele Olteniei*, nr. 5-10, ianuarie-decembrie, 1923, pp. 8-10.
180. NICOLĂESCU-PLOPȘOR, Constantin S., „Câteva amintiri despre Brâncușii de la Craiova”, *Manuscriptum*, nr. 4, 1989, pp. 129-132.
181. NIȚU, Ionela, „Personalitate de seamă a arhivisticii românești”, în *Argesis Studii și comunicări*, seria Istorie, Tom XIX, 2010, pp. 284-285.
182. OPREA, Petre, „Colecția dr. Hortensiu Aldea”, *ProArte*, nr. 11, București, 2000, pp. 9-10.
183. PALEOLOG, V. G., „Opera lui Brâncuși din Muzeul de artă din Craiova”, *Comunicări seria „Istoria artei”*, Academia R.S.R., Centrul de istorie, filologie și etnografie, Craiova, 1967, pp. 8-10.
184. PAPASTATE, C. D., „E. Lovinescu epistolier”, *Limbă și literatură*, vol. IV, 1974, pp. 98-100.
185. PETRESCU, D. E., „Instituțiuni de cultură, artă și binefacere și spitale din Craiova”, *Almanachul Patria*, 1912, anul III, Tip. și Leg. de cărți Fane Constantinescu, pp. 28-30.
186. PETRESCU, Radu, „La Râmnicu Vâlcea”, în *Viața românească*, nr. 4, 1978, p. 47.
187. PETRESCU, Radu, „Scurte însemnări”, în *Viața românească*, nr. 6, 1978, p. 63.
188. POPA, Ioan D., *Vindecări miraculoase – Ștefan Luchian (1868 – 1916)*, catalog expoziție, Muzeul Municipiului București, Palatul Șuțu, 25 mai - 27 noiembrie 2016.

189. RĂDULESCU, Mihai Sorin, „Ocrotitorii tânărului Brâncuși”, în *Ziarul de duminică*, nr. 48, București, 12.12. 2003, p. 3.
190. RĂDULESCU, Toma, „Muzeul Aman, primul muzeu public craiovean”, în *Oltenia. Studii și comunicări. Arheologie - Istorie*, vol. XI, Craiova, 1999, pp. 24-26.
191. REZEANU, Paul, „Cinci desene inedite”, în *Ramuri*, nr. 7, 15 iulie 1979, p. 24.
192. REZEANU, Paul „Contribuții la istoria Craiovei. Viața artistică a orașului între anii 1900-1916” în *Oltenia studii și comunicări*, nr. VII-VIII, Seria arheologie, istorie, etnografie, artă, științele naturii, 1988-1989, pp. 123-129.
193. ROGNEANU, Florin, „Un portret necunoscut al pictorului Ion Țuculescu executat de Eustațiu Stoenescu”, comunicare în cadrul Simpozionului „Ion Țuculescu”, Muzeul de Artă Craiova, 1985.
194. ROMANESCU, Marcel, „Ceva despre Carmen Sylva”, în *Arhivele Olteniei*, an 21, nr. 119-124, ianuarie-decembrie, 1942, pp. 335-336.
195. SCOROBETE, Miron, „Amintiri despre Ion Țuculescu”, interviu realizat cu Maria Țuculescu în *Tribuna*, an IX, nr. 52, 30 decembrie, 1965, pp. 9-10.
196. STĂNESCU, Nichita, „Uite ce albastru tragic!” în volumul *Respirări*, Editura Sport Turism, București, 1982, p. 99.
197. STRAJE, Mihai, „Testamentul sculptorului Gheorghe D. Anghel”, în revista *Argeș*, nr. 4, aprilie 1967, Pitești, p. 16.
198. VASILE, Ștefan, *Familia Popp, bancheri craioveni*, în *Observator*, Toronto, 28.02. 2012, pp. 8-10.
199. TUDOR, Octavian, „Muzeul Gheorghe Anghel”, în *Flacăra*, București, 1 decembrie, 1976, p. 16.
200. ȚUCULESCU, Ion, „Pagini inedite”, consemnate de Adriana Fianu, în *Gazeta literară*, an XIV, nr. 30, 27 iulie 1967, pp. 9-10.

201. ȚUCULESCU, Maria, „O reală precizare”, *Gazeta literară*, nr. 33, 17 august, 1967, p. 8.
202. ZET., „Expozițiunea de pictură și sculptură din Craiova”, în *Revista culturală*, Craiova, anul III, nr. 17 și 18, septembrie 1910, pp. 488-490.
203. ***, „Expozițiunea de pictură din Parcul Bibescu”, în *Voința Craiovei* (Craiova), an IX, nr. 264/8 iunie 1903, p. 2.
204. *** „Expoziția de la Palatul Minerva”, în *Voința Craiovei*, (Craiova), an IX, nr. 278, 6 ianuarie 1904, p. 2.
205. *** „Expoziția Societății Theodor Aman”, în *Tribuna* (Craiova), an X, nr. 386, 15 octombrie 1905, p. 2.
206. *** „Expoziția de pictură și sculptură”, în *Lupta* (Craiova), anul I, nr. 38, 25 mai 1910, p. 1.
207. *** *Apărarea națională* (Craiova), anul I, seria a II-a, nr.1, 15 octombrie 1911, p. 2.
208. *** *Jiul* (Craiova), anul II, nr. 3/20 martie 1908, p. 2.
209. *** Mircea Olarian, *Expoziție de grafică*, catalog, cronologie Ion Molea, Muzeul de Artă Craiova.
210. *** „Gheorghe Anghel – Amintiri despre sculptor”, Interviu cu Șerban Țuculescu, în *Ramuri*, nr. 7, iulie 1979, p. 24.
211. *** *Vasile Brătulescu, Gheorghe Tomaziu*, catalog, Muzeul Național de Artă al României, Secția de Artă Modernă, București, 2005.
212. *** „Pictorul George Tomaziu, homosexualitatea ca normalitate” în: <https://muzeulqueer.com/documentele-securitatii>, 01. 04. 2024.
213. *** *Colecția revistei Ramuri, serie veche (190 –1947) și seria nouă (1965 – până azi)*.
214. Monitorul Oficial al României, nr. 27, din 6/18 februarie 1871, p. 142.

215. Monitorul Jurnal oficial al Principatelor Unite Române, nr. 266 din 28 noiembrie 1864, p. 1254.
216. Monitorul comunei Craiova, an XII, nr. 20, 11 mai 1886, p. 2.
217. ****Oltenia, Studii, Documente, Culegeri*, seria a III- a, an XI, 2007, nr. 2, Editura Alma, Craiova, 2008.
218. ***Arhivele Olteniei, 1922-1943.
219. ***Colecția revistei *Ramuri, serie veche (1905-1947) și seria nouă (1965 – până azi)*.

Fonduri arhivistice:

220. *Arhiva Muzeului Olteniei.
221. *Arhiva Muzeului de Artă Craiova.
222. *Arhiva Bibliotecii „Alexandru și Aristia Aman”, Craiova.
223. *Arhiva Muzeului Cărții și Exilului Românesc, Craiova.
224. *Arhiva Direcției Județene pentru Cultură Dolj.
225. *Arhiva Direcției pentru Cultură București.
226. *Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Dolj.
227. *Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Vâlcea.